

Analyzing and Assessing the Relation between Social Capital and Delinquency (Case Study: Isfahan City Students)

Sayyed Mahmoud Mirkhalili¹, Masoud Heidari^{2*}

1. Associate Professor, Faculty of Law, College of Farabi, University of Tehran, Qom, Iran

2. Assistant Professor of Law, Faculty of Humanities and Law, Islamic Azad University Isfahan (Khorasgan) Branch, Isfahan, Iran

(Received: April 14, 2019 - Accepted: February 12, 2020)

Abstract

Social capital due to its context and connections with the humanitarian social aspects constitute a vulnerable social jurisdiction. With respect to these social interactions, attempt is made here to assess the social capital relation and delinquency. The method adopted here is of survey, run among 384 boy students within 19-25 years of age range in the 6th and 7th districts of Isfahan city. The findings indicate that the social capital with all its dimensions like: trust, support, social coherence and interactions among others and delinquents is of 95% coefficient of confidence, indicating a negative statistical significance. The age, education level and socio-economic stance as the conceptual variables with 95% coefficient of confidence indicate a positive statistical significance. It is found that in the new social structure, the more the social capital, as the cumulative valuable resources like social, emotional, and financial support, sense of belonging, dependency and participation in different aspects of social life for the individuals, the healthier the population in better settings.

Keywords

Social coherence, social capital, delinquency.

---

* **Corresponding Author, Email:** masoud_heidari2@yahoo.com

تحلیل و بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کاهش بزهکاری (مورد مطالعه: دانش آموزان دو منطقه شهر اصفهان)

سید محمود میرخلیلی^۱، مسعود حیدری^{۲*}

۱. دانشیار، دانشکده حقوق، پردیس فارابی، دانشگاه تهران، قم، ایران
۲. استادیار، دانشکده حقوق و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۲۵ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۲۳)

چکیده

سرمایه اجتماعی، به دلیل محتوایی که دارد، با موضوعات مطرح در حوزه علوم انسانی، از جمله آسیب‌های اجتماعی، ارتباط پیدا می‌کند. با توجه به این تأثیر متقابل، هدف از تحقیق حاضر بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و بزهکاری بود. این مطالعه به روش پیمایشی بین ۳۸۴ دانش‌آموز پسر ۱۹ تا ۲۵ سال مناطق ۶ و ۷ شهر اصفهان انجام شد. یافته‌ها نشان داد بین سرمایه اجتماعی و همه ابعاد آن - اعم از مشارکت، اعتماد، حمایت، انسجام اجتماعی - و همچنین روابط متقابل با دیگران با بزهکاری، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد، از نظر آماری، رابطه منفی وجود دارد. همچنین، سن و پایه تحصیلی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی، به منزله متغیرهای زمینه‌ای، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد، از نظر آماری رابطه معنادار دارند. نتایج این تحقیق نشان داد هر اندازه افراد در ساختار جدید اجتماعی سرمایه اجتماعی بیشتری داشته باشند، یعنی این متغیر به مثابه ذخیره‌های ارزشمند مانند حمایت‌های اجتماعی، حمایت روانی و مالی، حس تعلق، وابستگی، مشارکت - در جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی افراد نقش داشته باشد، سلامت اجتماعی آن‌ها در وضعیت بهتری قرار خواهد گرفت.

کلیدواژگان

انسجام اجتماعی، بزهکاری، دانش‌آموزان اصفهان، سرمایه اجتماعی.

---

* رایانامه نویسنده مسئول: masoud_heidari2@yahoo.com

مقدمه

مفهوم سرمایه اجتماعی شامل سرمایه و منابع حاصل از نهادها و روابط و هنجارهایی است که کنش متقابل اجتماعی جامعه را به لحاظ کمی و کیفی شکل می‌دهند. این مفهوم در تحلیل‌های نظری در حوزه‌های مختلف به کار گرفته می‌شود. یکی از این حوزه‌ها حوزه آسیب‌های اجتماعی است. از این منظر، سرمایه اجتماعی در تبیین و توضیح مسائل و مشکلات، از جمله آسیب‌های اجتماعی، قابلیت و کارایی فراوانی دارد؛ چنان که از آن می‌توان به مثابه راه‌حل مشکلات اجتماعی نام برد. کشور ایران در سال‌های اخیر، به دلایل مختلف، شاهد تغییر هنجارهای اجتماعی بوده است؛ طوری که از بین رفتن هنجارهای غیررسمی باعث شده اهمیت زندگی از میان برود و فعالیت‌ها یکنواخت شود و رضایت از زندگی کاهش یابد. از طرف دیگر، نهاد‌های جایگزینی نیز برای تولید این هنجارها و روابط متقابل اجتماعی در موقعیت جدید جامعه ایجاد نشده است. این عامل پیامدهایی نیز به دنبال داشته است؛ از جمله افزایش جرم و جنایت، فقر، بزهکاری، و به طور کلی آسیب‌های مختلف اجتماعی. در نتیجه وضعیت بحرانی خاصی در جامعه ایجاد شده است. فوکویاما^۱ به ارتباط سرمایه اجتماعی و مشکلات اجتماعی (کچروی) به طور مستقیم اشاره کرده است. او یکی از راه‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی را استفاده از آمارهای انحراف اجتماعی می‌داند؛ از قبیل آمار جرایم، آمار طلاق و مصرف مواد مخدر، آمار طرح دعاوی در محاکم، آمار خودکشی، آمار جرایم اقتصادی مانند میزان فرار از پرداخت مالیات، و سایر مشکلات اجتماعی (Cho 2017: 54). بر اساس این دیدگاه، مشکلات اجتماعی نشانه نبود سرمایه اجتماعی است و معنی ضمنی افزایش آن‌ها کم شدن آن نوع از روابط و مناسبات اجتماعی است که ذخیره و سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود؛ سرمایه‌ای که اگر وجود داشته باشد یا میزان آن در حد مطلوب باشد، قادر است کنش‌ها را در زندگی اجتماعی بارور و توانا سازد. آلبرت کوهن^۲، در تعبیری مشابه و به دنبال بحث از نسبت کچروی، مفهوم یادشده را برای بیان ماهیت این پدیده به کار می‌برد (Biscaia 2012: 12)؛ بدین شکل که در درجه نخست یادآور می‌شود در جامعه نه تنها می‌توان شاهد هنجارهایی متفاوت و متعلق به خرده‌فرهنگ‌های مختلف بود که باعث شکل‌گیری الگوهای متفاوت و گاه متضاد رفتار می‌شود، که

1. Fukuyama

2. Albert Cohen

حتی شیوه‌های سازگار شدن با یک قاعدهٔ هنجاری خاص هم ممکن است در اساس با یک‌دیگر متفاوت باشد (Bauer 2008: 8). شواهد موجود در جامعه حاکی از این واقعیت است که طی یکی دو دههٔ اخیر در ایران فرسایشی شدید در سرمایه اجتماعی موجود برای نوجوانان و جوانان، هم در درون خانواده هم بیرون آن، روی داده است. در خانواده رشد «سرمایه انسانی»^۱ بسیار زیاد شده است؛ طوری که میزان تحصیلات دائم در حال افزایش است. اما، به موازات رشد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، که شاخص برجسته آن حضور بزرگسالان در خانه و میزان گفت‌وگو دربارهٔ موضوعات اجتماعی و فرهنگی و علمی و اقتصادی و سیاسی بین والدین و فرزندان است، کاهش یافته است. در اجتماع، میزان فرسایش و نابودی سرمایه اجتماعی به مراتب بیشتر بوده است؛ طوری که به نظر می‌رسد افزایش میزان جرم در سال‌های اخیر ناشی از تضعیف مناسبات بین‌گروهی افراد بوده و مشکلات زیادی برای جامعه ایجاد کرده است (Asayesh 2015: 5). از دلایل بروز مسائل اجتماعی و روند افزایشی آن افت سطح سرمایه اجتماعی در کل جامعه یا دست‌کم در گروه‌های خاصی از آن است. ازین‌رو، سؤال اصلی مقاله حاضر این است که چه رابطه‌ای بین سرمایه اجتماعی و کجروی بین دانش‌آموزان شهر اصفهان وجود دارد؟

بیان مسئله

«سرمایه اجتماعی از جمله نظریاتی است که از طریق تلفیق نظریات جرم‌شناسی با بحث‌های سطح خرد و کلان در مورد ساختارها و شبکه‌های اجتماعی به تبیین آسیب‌های اجتماعی پرداخته است» (علی‌وردی‌نیا ۱۳۸۷: ۱۵). «مفهوم انحراف و کجروی را می‌توان ناهمناوبی با مجموعه هنجارهای معینی تعریف کرد که شمار زیادی از افراد یک اجتماع یا جامعه پذیرفته‌اند. تحقیقات نشان می‌دهد دولت به تنهایی قادر به تأمین امنیت و مقابله با جرم نیست. بر این اساس، محققان بر نقش جامعه مدنی در ایجاد امنیت و کالاهای جمعی مشابه آن تأکید می‌کنند.» (مداح ۱۳۹۶: ۱۳). نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی به دلیل جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرایم اجتماعی و زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعال جوانان در زندگی اجتماعی حائز اهمیت است. شواهد موجود در جامعه حاکی از این واقعیت است که طی یکی دو دههٔ اخیر در ایران سرمایه اجتماعی

1. human capital

موجود برای نوجوانان و جوانان، هم در درون خانواده و هم بیرون آن، به شدت فرسایش یافته است. در خانواده رشد «سرمایه انسانی»^۱ بسیار زیاد شده؛ طوری که میزان تحصیلات دائم در حال افزایش است. اما، به موازات رشد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، که شاخص برجسته آن حضور بزرگسالان در خانه و میزان گفت‌وگو درباره موضوعات اجتماعی و فرهنگی و علمی و اقتصادی و سیاسی بین والدین و فرزندان است، کاهش یافته است. به طور کلی، آنچه سرمایه اجتماعی را جذاب کرده تأثیر آن در عمل و مشاهده کارکردهای آن در عرصه اجتماعی است. دیدگاه اساسی سرمایه اجتماعی این است که خانواده، دوستان، شرکا، و همکاران سرمایه مهمی را تشکیل می‌دهند؛ سرمایه‌ای که هنگام مواجهه با یک بحران مفیدند. با وجود دیدگاه‌های مختلفی که درباره سرمایه اجتماعی مطرح می‌شوند، که احتمالاً هر یک تا حدودی قابلیت ارائه و به‌کارگیری در موضوعات انحرافات اجتماعی را دارند، چارچوب نظری این تحقیق بر مبنای دیدگاه کلمن^۲ و رابرت پاتنام^۳ شکل گرفته است. «به طور کلی، با توجه به دیدگاه‌های پاتنام و کلمن این گونه استنباط می‌شود که شاخص‌های سرمایه اجتماعی، یعنی اعتماد و شبکه‌های اجتماعی و هنجارهای مثبت، منجر به کارکرد بهتر نهادها و بهبود امور و عملکرد آموزشی بهتر دانش‌آموزان در سطح مدارس به صورت اخص و افراد به صورت عام می‌شود و برعکس فقدان این ویژگی‌ها پیامدهای منفی در بر دارد که یکی از آن‌ها می‌تواند کاهش سطح سلامت و بروز رفتارهای انحرافی یا به عبارت دیگر وقوع جرم از سوی افراد باشد» (Lederman et al 2015: 13). بر این اساس در مطالعه حاضر و با توجه به فرض اصلی پژوهش رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان ارتکاب جوانان به جرم بررسی شده است.

مبانی نظری

جامعه‌ای که سرمایه بیشتری دارد فرآورده‌های بیشتر، قدرت رقابت‌جویی بالاتر، و درآمدهای بالاتری دارد. سرمایه اجتماعی یکی از انواع سرمایه است. همچون بسیاری از مفاهیم علوم اجتماعی، تعریف سرمایه اجتماعی نیز تا حدودی مسئله‌ساز است و به همین دلیل درباره آن

---

1. human capital
2. Colman
3. Putnam

تعاریف متعدد وجود دارد. مثلاً کلمن (۱۹۸۶: ۹۶) سرمایه اجتماعی را این گونه تعریف کرده است: «سرمایه و منابعی که افراد و گروه‌ها از طریق پیوند با یکدیگر و با توجه به نوع ارتباطات می‌توانند به دست آورند.» (Colman 2016: 13). سرمایه اجتماعی به منابع قابل دسترس در درون ساختارهای اجتماعی، از قبیل اعتماد و هنجارهای روابط متقابل و هدف متقابل، که افراد را برای کنش جمعی آماده می‌کند، اطلاق می‌شود و به منزله محصول فرعی روابط اجتماعی و درگیری مدنی در سازمان‌های رسمی و غیررسمی ظهور می‌کند (Putnam 2014: 14).

به طور کلی، اکثر جامعه‌شناسان در چندین شاخص موجود در سرمایه اجتماعی اتفاق نظر دارند؛ از جمله اعتماد بین مردم و اجتماع، احساس تعلق، احساس هویت، افزایش توانایی‌های فردی برای کنش، ارتباطات آزاد و مشارکتی، تعهدات و انتظارات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، ظرفیت بالقوه اطلاعات، پیوندهای اجتماعی، و ... در این قسمت، پیشینه این مفهوم بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران بررسی می‌شود.

کلمن: از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی را باید بر مبنای کارکرد آن تعریف کرد. او سرمایه اجتماعی را این گونه تعریف می‌کند: «مجموعه‌ای از منابع که در روابط خانواده و در سازمان اجتماعی محلی وجود دارند و برای رشد اجتماعی و شناختی یک کودک یا جوان مفیدند. این منابع برای افراد مختلف متفاوت‌اند و می‌توانند امتیاز مهمی را برای توسعه سرمایه انسانی کودکان و جوانان ایجاد کنند.» سرمایه اجتماعی زمانی به وجود می‌آید که روابط میان افراد به شیوه‌ای دگرگون شود که کنش را تسهیل کند. بنابراین، سرمایه اجتماعی شیئی واحد نیست؛ بلکه جنبه‌های متفاوت ساختار اجتماعی را در بر می‌گیرد که کنش جمعی و فردی را ترویج می‌دهد (Colman 2016: 16). کلمن در اصل بر فواید بالقوه سرمایه اجتماعی برای کنشگران فردی متمرکز می‌شود و آن‌ها را مانند دیگر اشکال سرمایه مولد می‌داند. سرمایه اجتماعی دستیابی به هدف‌های معینی را، که در نبود آن دست‌یافتنی نخواهند بود، امکان‌پذیر می‌سازد. او بر آن است که روابط بین مردم برای کنشگران درگیر شده ارزشمند است. زیرا می‌تواند به مثابه منبعی برای اتخاذ یک کنش مؤثر و دستیابی به اهداف مورد نظر استفاده شوند. او این روابط را منابع سرمایه‌ای مفید برای افراد توصیف می‌کند و آن را از طریق مشخص کردن چندین شکل عمده سرمایه اجتماعی مطرح می‌سازد (Colman 2016: 17).

- تعهدات و انتظارات: برای این شکل از سرمایه اجتماعی دو عنصر بسیار حیاتی است؛ سطح اعتماد محیط اجتماعی، که بازپرداخت تعهدات را تضمین می‌کند، و گسترش میزان واقعی تعهداتی که بر عهده گرفته شده است. تلاقی تعهدات و انتظارات، به طور کلی، احساس ارزش‌های مشترک و احساس هویت مشترک را بازتاب می‌دهد. گسترش واقعی تعهدات همچنین به وسیله تعدادی از عوامل، از قبیل نیاز واقعی مردم به کمک و وجود منابع دیگر کمک‌کننده- از قبیل دولت، درجه فراوانی، تفاوت‌های فرهنگی- تحت تأثیر قرار خواهد گرفت.

- ظرفیت بالقوه اطلاعات: یک شکل مهم سرمایه اجتماعی ظرفیت بالقوه اطلاعات است که جزء ذاتی و جدایی‌ناپذیر روابط اجتماعی است. اطلاعات در فراهم ساختن شالوده‌ای برای کنش مهم‌اند. اما، به دست آوردن آن پرهزینه است. کمترین لازمه کسب اطلاعات توجه است که همیشه اندک است.

- هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر: هنجارهای مؤثری که به وسیله ضمانت‌های اجرایی درونی و بیرونی حمایت می‌شوند می‌توانند شکلی نیرومند از سرمایه اجتماعی را تشکیل دهند. آن‌ها باعث تنظیم رفتارهای مردم می‌شوند و اغلب نهادهای اجتماعی گوناگون را در این فرایند کمک می‌کنند. هنجار دستوری، که شکل به‌ویژه مهم سرمایه اجتماعی را درون جمع تشکیل می‌دهد، حاکی از آن است که فرد باید منافع شخصی را رها و به سود جمع عمل کند.

- سازمان اجتماعی انطباق‌پذیر: این شکل از سرمایه اجتماعی به‌خصوص با سازمان‌های داوطلبانه‌ای که برای بیش از یک هدف ایجاد شده‌اند رابطه دارد. آن‌ها همچنین می‌توانند به عنوان مکان‌های گردهمایی، جایی که روابط به‌وجودآمده برای اهداف دیگر استفاده می‌شوند، به خدمت گرفته شوند. مهم‌ترین ویژگی این سازمان‌ها قابل انطباق بودن آن‌ها، به منزله سرمایه اجتماعی موجود برای اهداف جدید، است و همین عامل آن‌ها را از دیگر اشکال سرمایه متمایز می‌سازد.

- سازمان هدفمند: کلمن بر آن است که سرمایه اجتماعی همچون یک منبع عمل می‌کند؛ چون با انتظار تبادل همراه است و از سطح فرد فراتر می‌رود تا با شبکه‌های گسترده‌تری درگیر شود که روابطش با درجه بالایی از اعتماد و ارزش‌های مشترک مدیریت و هدایت می‌شود.

پاتنام: از دیدگاه پاتنام سرمایه اجتماعی به ویژگی‌هایی از سازمان اجتماعی، مانند اعتماد و

هنجارها و شبکه‌ها، اشاره می‌کند که قادرند کارایی جامعه را با تسهیل کنش‌های تعاونی بهبود بخشند (Putnam 2017: 12). وی سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیم، مانند اعتماد و هنجارها و شبکه‌ها، می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع می‌شود و در نهایت منابع متقابل آنان را تأمین می‌کند. او در آثار متعدد خود این سه مورد را ویژگی سازمان اجتماعی معرفی می‌کند.

- شبکه‌ها: پاتنام نیز مانند دیگر نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی روابط اجتماعی افراد و تعاملات آنان با یکدیگر را بنیادی‌ترین جزء سرمایه اجتماعی معرفی می‌کند و شبکه‌ها را خاستگاه دو مؤلفه دیگر سرمایه اجتماعی، یعنی هنجارهای اعتماد و همیاری، می‌داند. منظور از شبکه‌ها شبکه‌های رسمی و غیررسمی ارتباطات و مبادلات است که در هر جامعه‌ای، اعم از مدرن یا سنتی، فئودالی یا سرمایه‌داری، وجود دارد. این شبکه‌ها دو نوع افقی و عمودی دارند. در شبکه‌های افقی شهروندانی عضوند که قدرت و وضعیتی برابر دارند. در این حالت همه کنشگران درگیر کنش‌ها هستند و با هم در ارتباطند و اطلاعات به صورت شفاف در اختیار کنشگران قرار می‌گیرد. در مقابل در شبکه‌های عمودی شهروندانی عضوند که در وضعیتی نابرابر با هم به سر می‌برند (Putnam 2000: 13).

- هنجارهای همیاری یا معامله متقابل: پاتنام نوع خاصی از هنجارهای همیاری را مولدترین جزء سرمایه اجتماعی می‌داند و حتی ملاک آن می‌نامد و اعلام می‌کند: «ملاک سرمایه اجتماعی اصلی همیاری تعمیم‌یافته است. من اکنون کاری را برای شما انجام می‌دهم بی‌آنکه چیزی را در مقابل انتظار داشته باشم و شاید حتی بی‌آنکه شما را بشناسم؛ با این اطمینان که در طول راه شما یا دیگری لطف مرا پاسخ خواهید داد.» این وضعیت سرمایه اجتماعی عظیمی ایجاد می‌کند و موجب تقویت همکاری می‌شود (Putnam 1995: 13).

- اعتماد: پاتنام در زمینه اعتماد، با توجه به شعاع آن، به دو نوع اعتماد شخصی و اعتماد اجتماعی اشاره می‌کند و نوع دوم را، که در پیشینه سرمایه اجتماعی گاه اعتماد تعمیم‌یافته نیز نامیده می‌شود، برای جامعه سودمندتر می‌داند. به نظر وی، این نوع اعتماد شعاع اعتماد را از فهرست کسانی که به‌شخصه می‌شناسیم فراتر می‌برد و همکاری گسترده‌تر در سطح جامعه را موجب می‌شود (Putnam 2017: 13).

پیشینه تحقیق

بنائی در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی نظام‌مند به مفهوم سرمایه اجتماعی: چرایی، چگونگی» اعلام کرده مفهوم «سرمایه اجتماعی» جای خود را به‌خوبی در علوم اجتماعی باز کرده و کتب و مقالات متعددی درباره آن نوشته شده است. همین موضوع سبب شده رویکردها، تعاریف، برداشت‌ها، و کاربردهای متعدد و متنوعی برای آن در پیشینه مربوطه یافت شود. نویسندگان در این پژوهش، به قصد دستیابی به نگرشی کل‌نگرانه به سرمایه اجتماعی، منابع و مستندات موجود را بررسی کرده و با استفاده از روش کیفی تحلیل مضمون داده‌های گردآوری‌شده سامان‌یافته تصویری نظام‌مند به دست آورده است. در پایان نیز نویسنده الگوی سیستمی مفهوم سرمایه اجتماعی را ارائه کرده است.

میرخلیلی در تحقیقی با عنوان «عوامل حفظ و توسعه سرمایه اجتماعی خانواده در پیشگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان» اعلام کرده خانواده، در مقام یک منبع سرمایه اجتماعی، با قابلیت‌هایی که در آن حاکم است، در اجتماعی‌سازی و تربیت فرزندان نقشی اساسی و بنیادین ایفا می‌کند. هدف اصلی پژوهشگران از تحقیق حاضر بررسی عوامل اقتصادی، نظارت والدین، تثبیت و تحکیم خانواده، کیفیت محیط زندگی، و توانایی تربیتی والدین در مقام عوامل حفظ و توسعه سرمایه اجتماعی خانواده به منظور پیشگیری از انحرافات اجتماعی و ارتکاب جرایم اطفال و نوجوانان بود. بنابراین، با بررسی نظریه‌های جرم‌شناسی به این موضوع پرداخته شد که خانواده تا چه حد در پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان مؤثر است. به عبارت دیگر، اگر سرمایه اجتماعی خانواده تضعیف شود، طبق نظریه جرم‌شناختی «معاشرت‌های ترجیحی»، اطفال و نوجوانان از محیط خانواده فاصله می‌گیرند و به گروه‌های بزهکارانه پناه می‌برند و این وضعیت سبب می‌شود بسترهای ارتکاب جرم برای این دسته از اشخاص فراهم شود و در نتیجه طبق نظریه «یادگیری اجتماعی» افراد یادشده با قرار گرفتن در محیط بزهکارانه نحوه ارتکاب جرم را می‌آموزند. کندی^۱ و همکارانش در تحقیقی با عنوان «سرمایه اجتماعی، نابرابری درآمدی، و ... جرم و خشونت» فرض کردند ابتدا افزایش شکاف بین ثروتمند و فقیر باعث سست شدن انسجام

اجتماعی یا فرسایش اجتماعی و سپس کاهش سرمایه اجتماعی به ترتیب باعث افزایش قتل با اسلحه گرم و جرایم خشونت‌آمیز می‌شود. آن‌ها سرمایه اجتماعی را از طریق پاسخ‌های بارشده بر دو گویه از پیمایش اجتماعی U.S (میزان عضویت در گروه‌های داوطلبانه در هر ایالت و سطح اعتماد اجتماعی در آن) سنجیدند. نتایج نشان داد نابرابری درآمد با جرم خشونت‌آمیز مسلحانه ($r=0/76$) و نیز با معرف‌های سرمایه اجتماعی (میزان عضویت گروهی $r=-0/40$) و کمبود اعتماد اجتماعی ($r=0/73$) همبستگی قوی دارد. همچنین، کمبود اعتماد اجتماعی ($r=0/83$) و میزان عضویت گروهی ($r=-0/49$) با میزان جرم خشونت‌آمیز رابطه دارد. این روابط حتی با کنترل میزان فقر به قوت خود باقی ماند (Kennedy et al 2015: 13).

کاواچی^۱ و همکارانش رابطه بین زمینه اجتماعی و سلامت اجتماعی را با استفاده از ملاک جرم، به منزله معرف رفاه جمعی، بررسی کردند. آن‌ها بدین نتیجه رسیدند که دو سری از ویژگی‌های اجتماعی بر سطح جرم تأثیر می‌گذارند؛ درجه محرومیت نسبی در جامعه (که مثلاً با گستردگی نابرابری درآمد اندازه‌گیری شده است) و درجه به‌هم‌پیوستگی روابط اجتماعی میان شهروندان (که مثلاً با معرف‌های سرمایه اجتماعی و اثربخشی جمعی اندازه‌گیری شده است). آن‌ها دریافتند که جرایم خشونت‌آمیز (قتل، ضرب و شتم، سرقت) دائم با محرومیت نسبی و معرف‌های سرمایه اجتماعی رابطه خفیف دارند. بنابراین، اعلام کردند جرم کیفیت محیط اجتماعی را بازتاب می‌دهد (Kawachi et al 2015: 10).

سلمی^۲ و همکارانش در تحقیق خویش، که نتیجه آن را در مقاله‌ای با عنوان «همبستگی بین سرمایه اجتماعی و جرم جوانان (نقش سرمایه‌های فردی و ساختاری)» منتشر کردند، با کنترل شاخص‌های سطح فردی و ساختاری سرمایه اجتماعی، رابطه این دو متغیر را بررسی کردند. «این تحقیق در یک نمونه ۱۶۲ نفره از نوجوانان ۱۵ تا ۱۹ ساله انجام گرفته است. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد هنگامی که متغیرهای سطح فردی و ساختاری (مثل خودکنترلی) کنترل شده باشد پایین بودن حمایت از سوی والدین، پایین بودن کنترل از سوی معلم، و پایین بودن اعتماد بین اشخاص با رفتار بزهکارانه همبستگی دارد. کنترل از سوی والدین، حمایت

1. Kawachi

2. Salmi

معلمان، و پیوند بین نسلی با بزهکاری تنها در مدل‌های دومتغیره همبستگی دارد. به نظر می‌رسد پیوند ضعیف والدین که باعث گرایش نوجوانان به بازار کار پاره‌وقت می‌شود او را در مقابل خطر جرم و بزهکاری حمایت نمی‌کند.» (Salmi et al 2016: 15).

روش پژوهش

این تحقیق با روش کمی به شیوه پیمایشی انجام شد. جامعه آماری تحقیق جوانان ۲۰ تا ۲۹ سال شهر اصفهان بودند. شیوه نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای سهمیه‌ای بود و بر اساس جمعیت هر محله و ناحیه سهمی از نمونه به نواحی اختصاص یافت. پرسشنامه‌ها را پرسشگران بین جوانان هر محله توزیع و جمع‌آوری کردند. نمونه‌گیری با استفاده از جدول مورگان صورت گرفت. نمونه‌گزینی این تحقیق ۳۸۰ نفر بود که برای دسترسی به این مقدار پرسشنامه‌های شهر اصفهان به ۴۰۰ پرسشنامه رسانده شد. در مطالعه حاضر از پاسخگویان خواسته شد تجربه خود را در زمینه متغیرهای اعلام شده در یک سال گذشته بیان کنند و با علامت‌گذاری بین ۰ تا ۵ (از هرگز تا خیلی زیاد) میزان انجام دادن این اعمال را در یک سال گذشته اعلام کنند. متغیرهایی که در این مرحله درباره آن‌ها سؤال شد عبارت بودند از: برداشتن وسایل دیگران، صدمه به اموال عمومی یا دیگران، استفاده از مواد نشاط‌آور یا روان‌گردان، کتک‌کاری با دیگران، مزاحمت برای جنس مخالف در خیابان، تهدید کردن دیگران به فاش کردن مسائل خصوصی‌شان. با استفاده از تکنیک آماری تحلیل عاملی شاخص‌های جرم مورد آزمون قرار گرفتند. با استفاده از بهترین شاخص‌ها، در این تحقیق متغیر جرم به دست آمد. میانگین این متغیر برابر با ۴۲/۲۵ و انحراف معیار آن ۱۵/۵۸ بود. در این تحقیق، علاوه بر ابعاد یادشده، صمیمیت و مشارکت اجتماعی و شبکه اجتماعی نیز به منزله سایر ابعاد سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شدند. در مطالعه حاضر از پاسخگویان خواسته شد میزان اعتماد خود را به آنچه در ادامه می‌آید از ۱ تا ۵ (خیلی کم تا خیلی زیاد) اعلام کنند؛ شورای شهر، شهرداری، اهالی محله، هم‌شهری‌ها، نیروی انتظامی، نمایندگان شهر در مجلس، کسبه محل، سازمان‌های دولتی، بانک‌ها، هم‌وطنان، خانواده، دوستان. میانگین این متغیر برابر با ۳۶ و انحراف معیار آن ۷/۴۱ بود.

یافته‌ها

با توجه به یافته‌های جدول ۱، تفاوت معناداری بین زنان و مردان در ارتباط با جرم وجود دارد. میانگین رفتار مجرمانه در زنان نسبت به مردان کمتر است. میانگین رفتار مجرمانه در زنان ۲۰/۴ و در مردان ۳۰/۷ است.

ابتدا آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه بین منزلت شغلی والدین و رفتار مجرمانه جوانان گرفته شد. پس از تأیید آزمون F در سطح حداقل ۹۵ درصد اطمینان، آزمون شفه گرفته شد. جدول ۲ و ۳ نشان می‌دهند در ارتباط با منزلت شغلی پدر بین طبقات متوسط و پایین تفاوتی وجود ندارد. اما در ارتباط با افرادی که پدرشان منزلت شغلی بالاتری نسبت به افراد طبقات متوسط و پایین دارند تفاوت معناداری وجود دارد.

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد بین رضایت و صمیمیت در محله و میزان جرم رابطه معنادار وجود دارد؛ بدین معنا که با افزایش رضایت و صمیمیت در محله میزان جرم و رفتارهای مجرمانه کاهش می‌یابد. بین مشارکت در جلوگیری از وقوع جرم در محله و شبکه اجتماعی با میزان جرم رابطه معنادار وجود ندارد. بین اعتماد اجتماعی و میزان جرم رابطه معنادار معکوس وجود دارد. هر چه اعتماد اجتماعی بیشتر شود، جرم کاهش پیدا می‌کند. بین میزان تحصیلات پدر و مادر با میزان جرم رابطه معنادار وجود دارد؛ بدین معنی که هر چه میزان تحصیلات پدر و مادر افزایش پیدا می‌کند رفتار مجرمانه فرزندان نیز افزایش پیدا می‌کند.

جدول ۱. آزمون تفاوت میانگین جرم بر اساس جنس و نوع مسکن

Sig	T	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	جنس
۰/۰۰۰	-۶/۶۷	۷۱/۱۵	۳۰/۶۶	۱۸۶	مرد
		۷۳/۱۳	۲۰/۴۰	۱۹۴	زن
۰/۲۲۴	۱/۲۱۷	۱۶/۱۱	۲۶/۷۳	۱۳۵	آپارتمان
		۱۵/۲۷	۲۴/۷۰	۲۴۵	حیاط‌دار

جدول ۲. آزمون تحلیل واریانس میزان جرم بر اساس شغل پدر و شغل مادر

Sig	F	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	طبقات منزلتی مشاغل	
		۱۶/۳۸	۳۲	۸۴	بالا	
۰/۰۰۰	۱۲/۶۵۳	۱۴/۸۵	۲۵	۱۲۰	متوسط	شغل پدر
		۱۴/۸۵	۲۲	۱۷۶	پایین	
		۱۷/۸۳	۳۸/۰۴	۴۱	بالا	
۰/۰۰۰	۱۷/۳۶۶	۱۵/۴۷	۲۹/۸۳	۱۲	متوسط	شغل مادر
		۱۴/۵۴	۲۳/۶۸	۳۲۷	پایین	

جدول ۳. آزمون تحلیل واریانس میزان جرم بر اساس شغل پدر و شغل مادر

Sig	T	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	سطوح منزلت مشاغل	والدین	
۰/۰۰۰	-۴/۴۶	۱۴/۸۰	۲۳/۴۷	۸۴	بالا	پدر	جرم
		۱۶/۳۸	۳۲/۳۱	۲۹۶	متوسط و پایین		
۰/۰۰۰	-۴/۹۳	۱۷/۵۲	۳۶/۱۹	۵۳	بالا و متوسط	مادر	جرم
		۱۴/۵۴	۲۳/۶۸	۳۲۷	پایین		

جدول ۴. ضرایب همبستگی بین برخی از متغیرهای مستقل و متغیر جرم

م. مستقل	رضایت و صمیمیت در محله	مشارکت در جلوگیری از وقوع جرم در محله	شبکه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	تحصیلات پدر	تحصیلات مادر
جرم	-۰/۴۱	-۰/۰۲۴	۰/۰۳۶	-۰/۱۸۱	۰/۲۲۱	۰/۱۶۲
م. وابسته	۰/۶۴۵	۰/۲۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲

جدول ۵ با استفاده از معادله رگرسیون چندمتغیره متغیر وابسته (جرم) را تبیین می‌کند. از بین همه متغیرهای مستقل وارد شده در معادله تعداد پنج متغیر مستقل وارد مدل شدند. رضایت و صمیمیت در محله اولین متغیری بود که وارد مدل رگرسیونی شد. این متغیر به تنهایی ۱۶/۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کرد. صمیمیت و احساس عضویت در محل و آرامش و رضایت

از عوامل بسیار مؤثر در تبیین جرم در محل به شمار می‌آیند. بعد از این متغیر، اشتغال زنان در مشاغل متوسط و بالا بیشترین قدرت تبیین را داشتند. این طبقه شغلی نسبت به مشاغل پایین ۲۰ درصد بیشتر با رفتار مجرمانه همبستگی داشتند. مدل رگرسیونی نشان داد مردان ۰/۰۲۷ بیشتر از زنان رفتار مجرمانه انجام می‌دهند. مردانی که در طبقه شغلی بالا قرار دارند نسبت به مردانی که مشاغل متوسط و پایین دارند ۱۳ درصد بیشتر رفتار مجرمانه داشته‌اند. در نهایت، مشارکت اجتماعی پاسخگویان در محله برای جلوگیری از جرم با متغیر وابسته همبستگی منفی داشت و ۲ درصد از تغییرات آن را تبیین کرد.

جدول ۵. متغیرهای وارد شده در رگرسیون برای تبیین جرم

مراحل وارد شدن متغیر	متغیر	R	R ²	F	Sig F	Beta	T	Sig T
۱	رضایت و صمیمیت در محله	۰/۴۰۹	۰/۱۶۷	۷۵/۸۵	۰/۰۰۰	-۰/۳۵	-۷/۸۵	۰/۰۰۰
۲	مشاغل زنان (بالا و متوسط)	۰/۴۸۴	۰/۲۳۴	۵۷/۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۰	۴/۲۸	۰/۰۰۰
۳	جنسیت (مردان)	۰/۰۵۴۵	۰/۲۹۸	۵۳/۰۸	۰/۰۰۰	۰/۲۷	۶/۱۹	۰/۰۰۰
۴	مشاغل مردان (بالا)	۰/۵۵۷	۰/۳۱۱	۴۲/۲۵	۰/۰۰۰	۰/۱۳	۲/۷۰	۰/۰۰۷
۵	مشارکت اجتماعی در محله برای جلوگیری از جرم	۰/۵۶۷	۰/۳۲۱	۳۵/۴۲	۰/۰۰۰	-۰/۱۱	-۲/۴۳	۰/۰۱۵

نتیجه‌گیری

با استفاده از نمونه ۳۸۴ نفره دختران و پسران مقیم شهر اصفهان ۷ فرضیه برگرفته از چارچوب نظری و تحقیقات پیشین آزمون شدند. بررسی‌ها نشان داد شبکه اجتماعی، مشارکت و اعتماد اجتماعی، و رضایت و صمیمیت در محله موجب کاهش جرم و رفتارهای مجرمانه می‌شود. در واقع، این احتمال وجود دارد که افراد ساکن در محله به علت وجود شبکه اجتماعی (که خود سبب کنترل بیشتر اجتماعی می‌شود) و مشارکت و اعتماد اجتماعی و همچنین صمیمیت بالا کمتر به رفتارهای مجرمانه دست بزنند. وجود این مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی می‌تواند به کاهش جرم کمک کند. این وضعیت شاید بدین علت است که وجود سرمایه اجتماعی بالا باعث به وجود آمدن هنجارهای رفتاری مبتنی بر همکاری و همیاری در محله‌ها می‌شود. ازین‌رو، در محله‌هایی

که سرمایه اجتماعی بالایی دارند انحرافات اجتماعی کمتر دیده می‌شود. مطالعات نشان داد تفاوتی معنادار بین دو جنس در زمینه رفتار مجرمانه وجود دارد. احتمال ارتکاب جرم و بروز رفتارهای مجرمانه در مردان نسبت به زنان بیشتر است. احتمال بروز رفتارهای مجرمانه میان جوانانی که پدرانی با سطوح شغلی بالا داشتند در مقایسه با جوانانی که پدرانی با مشاغل متوسط و پایین داشتند بیشتر بود. این وضعیت شاید بدین دلیل است که در این طبقات افراد امکانات بیشتری برای ارتکاب جرم و بروز رفتارهای مجرمانه نسبت به دیگر طبقات در اختیار دارند. همچنین، نتایج به دست آمده از همبستگی دومتغیره بین تحصیلات والدین و میزان جرم میان جوانان نشان‌دهنده رابطه معنادار و مثبت بین این دو متغیر بود. با افزایش میزان تحصیلات والدین میزان ارتکاب به جرم بین جوانان بیشتر می‌شود. شاید دلیل این رخداد آن است که با افزایش تحصیلات والدین میزان تساهل بین آن‌ها بیشتر می‌شود یا شیوه‌های تربیتی فضای زیاد در کنار کنترل اجتماعی پایین‌تر را برای جوانان ایجاد می‌کند. نتایج مدل رگرسیونی چندمتغیره حاکی از آن بود که پنج متغیر رضایت و صمیمیت از محله، نوع شغل مادران، جنسیت، نوع شغل پدران، و مشارکت اجتماعی پاسخگویان در محله برای جلوگیری از جرم ۳۲ درصد از تغییرات میزان جرم جوانان را تبیین می‌کند. اگرچه متغیر مشارکت اجتماعی پاسخگویان در محله برای جلوگیری از جرم در آزمون همبستگی دومتغیره رابطه معناداری با متغیر وابسته نداشت، در مدل رگرسیونی که با مدل گام به گام انجام شد به دلیل کنترل تأثیر سایر متغیرها وارد مدل شد. با توجه به اینکه رضایت، صمیمیت، آرامش، و عضویت در محله بیشترین تبیین را در تحقیق حاضر به خود اختصاص دادند و با عنایت به اینکه این عامل با ایجاد یک شبکه روابط حمایتی باعث ایجاد نتایج منفی در ارتباط با جرم می‌شود، به نظر می‌رسد با ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد در محل بتوان این روابط را در جهت بهبود و افزایش روابط مثبت بین اهالی محله تقویت کرد. در همین زمینه، مساجد در جایگاه یکی از مکان‌های بومی و سنتی که از گذشته نقش مهمی داشته‌اند می‌توانند به طور فعال در جهت تقویت روابط همسایگی گام مؤثر بردارند.

منابع

۱. بنائی، امیرحسین (۱۳۹۸). «نگاهی نظام‌مند به مفهوم سرمایه اجتماعی: چیستی، چرایی، چگونگی»، *مدیریت سرمایه اجتماعی*، د ۶، ش ۱، صفحه ۲۱.
۲. میرخلیلی، محمود (۱۳۹۷). «عوامل حفظ و توسعه سرمایه اجتماعی خانواده در پیشگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان»، *مدیریت سرمایه اجتماعی*، د ۵، ش ۲، صفحه ۱۰.
۳. مداح، مجید و نوید شریفی (۱۳۹۶). «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم»، *نظم و امنیت انتظامی*، د ۳، ش ۳، صفحه ۱۱.
۴. علی‌وردی‌نیا، علی‌اکبر و شارع پورمحمد (۱۳۸۷). «سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری»، *پژوهش زنان*، د ۶، ش ۲، صفحه ۵.

References

1. Asayesh, H. (2001). "Measuring Quality of Life in the World's 100 Largest Cities", *Urban Management Quarterly*, 8: pp. 94-105.
2. Backer, R. & Mehlkop, G. (2006). "An Empirica Utilization of Rational Choice Theory with Cross-Sectional Data of the 1990 and 2000 German General Population Surveys", *Rationality and Society*, 18(2): pp. 193-235.
3. Banai, A. (2019), "An orderly view on Social Capital as to its What, Why and How" *Social capital Management, Pub.*, 6(1), pp.21 (in persian).
4. Bauer, H. H., Stokburger-Sauer, N. E., & Exler, S. (2008). Brand image and fan loyalty.
5. Biscaia, R., Correia, A., Rosado, A., Maroco, J., & Ross, S. (2012). "The effects of emotions on football spectators' satisfaction and behavioural intentions", *European Sport Management Quarterly*, 12(3): pp. 227-242.
6. Cho, H. (2014). Development and application of a nostalgia scale for sport tourism: A multilevel approach. Doctoral Dissertation, Clemson University.
7. Colman, J. S. (2016). Social Capital in the creation of human capital in professional team sport: A refined model and empirical assessment. *Journal of sport Management*, 22(2): pp. 205-226.
8. Lederman, D., L, Norman & Maria, Menedez Ana (2015). "Violent Crime: Does social capital Matter": pp. 1-43, <http://www.rose-net.com>.
9. Madah, M. and Sharifi, N. (2017), "Analyzing the relation between Social Capital and Crime", *National Security Order Pub.*, 3(3), pp. 11 (in persian).
10. Mirkhalili, M. (2018), "Factors involved in protecting and developing family social capital in preventing children and youth crime" *Social capital Management, Pub.* 5(2), pp. 10 (in persian).
11. Putnam, R. (1993). "The Prosperous Community: Social Capital and Public Life", *The American Prospect*, 13: pp. 35-42.

12. Putnam, R. (1995). "Bowling Alone: American's Declining Social Capital", *Journal of Democracy*, 6(1): pp. 65-78.
13. Putnam, R. (1996). *Bowling Alone: The collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster.
14. Putnam, R. D. (1995). "Tuning in, Tuning out: The Strange Disappearance of Social Capital in America", *Political Science and Politics*, 28: pp. 664-683.
15. Putnam, R. D. & Goss, K. (2014). Introduction in Putnam(ed), *Democracies in Flux, The Evolution of Social Capital in Contemporary Society* American journal of Sociology S, 120-95.
16. Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The collapse and revival of American Community*, New York: Simon and Schuster Paperbacks. Putnam, R. (1996). "Who Killed Civic America", *Prospect*, 7: pp. 66-72.
17. Rosenfeld, Richard, messnter, Steven F., Baumer, Erice p., (2016). "Social Capital and Homicide", *Social Forces*, Vol. 80, Issue 1: pp. 283-309.
18. Salmi, V. & Janne Kivivuori (2016). "The Association between Social Capital and Juvenile Crime the Role of Individual and Structural Factors", *European Journal of Criminology*, 3(2): pp. 123-148.
19. Verdi Nia, A. and Purmohammad, S. (2008), "Family Social Capital and Crime", *Women's Research Pub.*, 6(2), pp. 5 (in persian).